

Vernieuwde privacy-wetgeving en de plaatselijke kerk

Tekst Jos Aarnoudse en Wim A.B. Beeld -

In Nederland bestaat er sinds 2016 al een behoorlijke Wet Bescherming Persoonsgegevens. Deze wet regelt de bescherming van privacy van burgers en consumenten. In deze wet vind je de rechten die mensen hebben van wie gegevens worden gebruikt. Maar ook vind je er de plichten van organisaties die deze gegevens verwerken en gebruiken.

AVG, inleiding

Ondertussen is er in het kader van de Europese samenwerking nu voor heel de Europese Unie een gelijklopende regelgeving aangenomen. Die heet General Data Protection Regulation. Deze gaat gelden voor alle landen van de Europese Unie per 25 mei 2018. Op grond daarvan is er in Nederland een nieuwe verordening aangenomen, die heet de Algemene Verordening Gegevensbescherming, vaak aangeduid als AVG. Aan de éne kant kun je zeggen, dat Nederland al best ver was, zodat er helemaal niet zoveel schokkends verandert. Aan de andere kant zijn er wel degelijk zaken aangescherpt. De reeds bestaande rechten voor mensen van wie gegevens worden verwerkt, worden sterker. Daar staan meer verplichtingen tegenover voor organisaties die gegevens verwerken. De nadruk gaat – meer dan nu – liggen op de verantwoordelijkheid van organisaties om te kunnen aantonen dat men zich aan de regels houdt. Ook zal de handhaving fors worden aangehouden. Het nieuwe kabinet heeft daar extra geld voor uitgetrokken. De Autoriteit Persoonsgegevens die in Nederland de privacyregels bewaakt, krijgt er behoorlijk wat geld bij, en is druk doende om dat ook om te zetten in een grotere capaciteit om toe te kunnen zien, te kunnen controleren en te kunnen handhaven.

In principe gelden de nieuwe regels in de Europese Unie voor alle organisaties, zonder uitzondering. Maar kerkgenootschappen e.d. nemen in de Europese Unie en in de afzonderlijke lidstaten een bijzondere plaats in. Die moet worden gerespecteerd, zodat er vervolgens discussie ontstaat of zij al dan niet onverkort aan deze regels van de AVG onderworpen zijn. Daarover is het CIO (als vertegenwoordiger van de kerkgenootschappen in Nederland, zie: www.cioweb.nl) nog 'in gesprek' met de Autoriteit Persoonsgegevens. In dit toerustingsartikel en de erop gebaseerde checklist presenteren we de regels en de

consequenties echter onverkort. In het artikel dat u ook in dit nummer vindt, dat gebaseerd is op ons gesprek met vertegenwoordigers van de Dienstenorganisatie van onze Protestantse Kerk, gaan we nader in op de mogelijk specifieke positie van kerken.

AVG, achtergrond

Voor we verder gaan met het uitdiepen van de regels en de consequenties die deze regels hebben, willen we een tussenstap maken naar de achtergrond ervan. Het is goed om ons te realiseren waarom deze regels worden uitgevaardigd. Dan blijven we niet hangen in het gevoel: nou ja, wetgeving, en we moeten er maar weer als kerkrentmeesters aan voldoen, wat een gedoe allemaal. Bij een presentatie voor christelijke organisaties over dit onderwerp werd Romeinen 13 aangehaald. Daar staat in de Bijbel dat christenen de overheid hebben te gehoorzamen. Natuurlijk is dat een betekenisvolle aansporing door de apostel Paulus. Maar dan is het ook goed om ons te bedenken, dat over het algemeen die overheid – en de achterliggende besluitvormende parlementen – niet zomaar wat doet. Dat neemt weer niet weg, dat kritiek op overmatige regeldruk of de inhoud van de regels niet op zijn plaats zou kunnen zijn. Maar dat is het spel van de politiek. Wij hebben te maken met de uitkomst. Maar ook met de achterliggende gedachten.

Wij snappen allemaal wel dat door de komst van internet en door de technologische ontwikkelingen rond de verwerking van gegevens, de wereld de laatste twintig jaar enorm veranderd is. Het einde daarvan is nog lang niet in zicht. Dat betekent dat mensen tegen grotere en kleinere commerciële bedrijven of tegen al te 'totalitaire' overheden veel meer beschermd dienen te worden dan vroeger. Een handgeschreven kaartenbak is geheel iets anders dan de megafiles en de haast grenzeloze mogelijkheden om

tot op individueel niveau gegevens van mensen te verzamelen, te bewaren, te combineren, en ook gemakkelijk via internet universeel openbaar te maken, of al dan niet legitiem te kunnen inzien. Regels lopen vaak achter op ontwikkelingen, maar in ieder geval probeert de Europese Unie nu wel degelijk kaders te ontwerpen voor deze nieuwe ontwikkelingen. Alleen, doordat dit nu gebeurt en de partijen die in het spel zijn (denk aan de Googles, Amazons, Apples en Aholds van deze wereld, los van alle inlichtingendiensten die actief zijn) enorm zijn, komen daar forse regels uit tevoorschijn en ferme sanctiemogelijkheden. Tegelijk kan het niet anders of de regels moeten voor iedereen van toepassing zijn (groot en klein, commercieel en niet-commercieel).

Zorgvuldigheid

Het plaatst activiteiten en gewoonten die vroeger geen probleem leken, of waar we niet bij nadachten, in een ander licht. Ook onze kerkelijke praktijken. We hebben ermee te maken, en we zullen ernaar dienen te handelen. Het sleutelwoord in alles is zorgvuldigheid. Als kerk bestaan we uit mensen, hebben we contact met mensen, werken we met mensen, communiceren we over mensen die horen bij de gemeenschap. Daartoe vertrouwen mensen ons gegevens toe, zodat ze te bereiken zijn, waaruit blijkt waar ze aan mee willen of kunnen doen, hoeveel ze al of niet meebetalen, op welke manier ze betrokken zijn, welke gebeurtenissen plaatsvonden (doop, belijdenis, huwelijk, geboorte, overlijden), wat hen eventueel overkomt in het leven. En wij leggen dat op allerhande manieren vast. Ook vertellen we daar soms ook wat over (bijvoorbeeld in een kerkblad, of in een eredienst in verband met voorbeden). Dat vraagt een hernieuwde bezinning op zorgvuldigheid. Het kerkblad is misschien veel opener en toegankelijker dan vroeger, toen alleen de leden het kregen. De kerkdiensten worden misschien wel via internet uitgezonden en zijn jaren later nog te bekijken of te beluisteren. De norm is nu, dat mensen er recht op hebben dat hun gegevens (welke dat ook zijn) niet leiden tot ongewenste 'publiciteit', dat wil zeggen: dat ze niet publiek bekend worden of kunnen worden, hoe en waar dan ook, zonder hun toestemming.

Over wie of wat gaat het bij persoonsgegevens?

Misschien wordt er gedacht, dat het alleen gaat over de formele ledenadministratie, maar dat is niet het geval. Feitelijk gaat het om alles wat in de kerk wordt vastgelegd en herleidbaar is tot concrete mensen. De herleidbaarheid is dus het criterium. Het gaat uiteraard om de gegevens die

we vastleggen van hen die als leden of anderszins in de ledenadministratie zijn geregistreerd. Maar het gaat ook om donateurs of kerkbladabonnees van buiten de eigen kerk. Of ingeschrevenen voor een (digitale) nieuwsbrief, personeelsleden, (externe) bestuursleden, maar ook om het lijstje van deelnemende kinderen aan een vakantiebijbelclub, of deelnemers aan een leerhuis, of de ledenlijst van een jeugdvereniging of van de cantorij. Ook de persoonlijke aantekeningen van de dominee, ouderling of pastorale bezoeker (al of niet schriftelijk of digitaal vastgelegd) die op huisbezoek is geweest horen in principe bij deze persoonsgegevens. Noem maar op. Tegelijk is het onderscheid wel van belang tussen gegevens die binnenkerkelijk van belang zijn bij o.a. het vaststellen van wie op welke manier lid zijn en de gegevens die nodig zijn voor interactie met de buitenwereld. We komen daar nog op terug.

Soorten persoonsgegevens

Er wordt onderscheid gemaakt in de regels tussen gewone persoonsgegevens en bijzondere persoonsgegevens. Gewone persoonsgegevens zijn: naam, adres, telefoonnummer, mailadres, geboortedatum e.d. Bijzondere persoonsgegevens zijn gegevens m.b.t. geslacht, seksuele geaardheid, etniciteit, religie en levensovertuiging, lidmaatschap politieke partij of vakbond, medische gegevens, bsn-nummer, strafblad e.d. Deze bijzondere persoonsgegevens mogen niet worden vastgelegd, en wij begrijpen de reden. Het zijn 'gevoelige' gegevens die meer dan eens maatschappelijk leiden tot onaangename of onacceptabele vormen van uitsluiting. Tegelijk geldt er uiteraard een 'tenzij'. Immers dokters moeten wel 'medische gegevens' kunnen vastleggen, en kerken moeten wel 'religieuze gegevens' kunnen vastleggen. Dus er moet een logisch en gerechtvaardigd belang zijn.

*Feitelijk gaat het om alles
wat in de kerk wordt
vastgelegd en herleidbaar is
tot concrete mensen*

Daarnaast heb je nog het onderscheid tussen directe en indirecte, algemene persoonsgegevens. Niet alle persoonsgegevens zijn zo direct als bijvoorbeeld naam en leeftijd. Sommige gegevens vertellen indirect iets over iemand. Bijvoorbeeld het type woning waarin je woont. De waarde van een woning vertelt (misschien) iets over het inkomen

van de bewoners. Pas wanneer een bepaald gegeven te herleiden is tot een bepaald persoon is er pas sprake van een 'persoonsgegeven'.

Persoonsgegevens in de context artikel 9 AVG of artikel 6 AVG

In artikel 9 van de AVG wordt bepaald dat gegevens met een hogere gevoeligheid sowieso niet mogen worden vastgelegd, zoals religie. Maar uiteraard staan er dan uitzonderingen bij voor die organisaties die precies op dat vlak werkzaam zijn. 'Voor gerechtvaardigde activiteiten en met passende waarborgen' mogen kerken gegevens verwerken van hun leden, voormalig leden en personen die vanwege de doeleinden van de kerk regelmatig contact met haar onderhouden (meelevenden e.d.), en wel voor binnenkerkelijk gebruik. Voor dat 'binnenkerkelijk gebruik' is dan geen toestemming meer nodig van betrokkenen. Voor alles wat echter naar buiten gaat, dient wel toestemming te worden gegeven.

In artikel 6 van de AVG wordt vervolgens de kwestie van de toestemming geregeld. Het is: òf toestemming, òf noodzakelijk voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de organisatie (in geval van kerken: het binnenkerkelijk gebruik om als kerkgemeenschap te kunnen functioneren). Al het ander moet dus gepaard gaan met toestemming van de betrokkenen.

Wat wordt verstaan onder 'verwerken'?

Onder het verwerken van persoonsgegevens wordt eigenlijk alles verstaan. Het is een breed begrip. Het gaat om verzamelen, vastleggen (hoe dan ook), opslaan (in welk bestand dan ook), kopiëren (fysiek of digitaal), verzenden, raadplegen, verwijderen, ter hand stellen. Dus eigenlijk alles wat je met persoonsgegevens kunt doen.

De insteek van de gehele privacywetgeving is nu dat organisaties alleen die gegevens verzamelen, bewaren, gebruik-

ken en delen die alleen nodig zijn voor het doel waarvoor ze dienen (dus niks meer, dus als u iets per post moet versturen vraagt u het postadres, en moet u al een reden hebben om ook het telefoonnummer te vragen, laat staan de geboortedatum van de geadresseerde). De insteek is, dat organisaties ook aan betrokkenen helder duidelijk maken wat ze doen en waarom. Ook dienen ze waar nodig uitdrukkelijk toestemming te vragen (niet in kleine lettertjes en niet impliciet) en moeten ze kunnen aantonen dat ze die toestemming ook hebben verkregen.

We lopen nu langs wat een organisatie, dus ook een plaatselijke kerkelijke gemeente, te doen staat, om op tijd klaar te zijn voor de invoering van de AVG in mei 2018.

Bewustwording

Het begint met bewustwording. Wat zijn de relevante mensen in uw gemeente die te maken hebben met het verwerken van persoonsgegevens. Dat is dus niet alleen de ledenadministrateur, maar iedereen die adreslijstjes of verjaardagslijstjes (e.d.) bijhoudt, gegevens op internet plaatst, mails namens kerk, club, vereniging of kring verstuurt enzovoort. Zie boven. Laat ieder weten dat er vanaf mei 2018 nieuwe regels ingaan, die ons nopen nog eens goed te kijken naar de manier waarop we allemaal met 'persoonsgegevens' omgaan.

Rechten worden sterker

De rechten van mensen van wie we persoonsgegevens verwerken ('verwerken' kan dus van alles zijn, zie boven) worden vanaf mei sterker. U heeft als kerkelijke organisatie de taak hen daarover te informeren en met name hen duidelijk te maken hoe ze hun rechten kunnen uitoefenen. Het is van belang om dat ook vast te leggen in een privacybeleidsplan. Het gaat om de volgende rechten. Ieder krijgt recht op inzage. Dus een betrokkene moet kunnen opvragen en binnen een redelijke tijd geïnformeerd

Het zijn 'gevoelige' gegevens die meer dan eens maatschappelijk leiden tot onaangename of onacceptabele vormen van uitsluiting

AUTORITEIT
PERSOONSgegevens

worden over wat er van hem of haar is vastgelegd (welke gegevens, in welke bestanden, op welke lijstjes). Ook heeft een betrokkene recht op correctie en verwijdering. Ook heeft een betrokkene het zogeheten recht op 'dataportabiliteit'. Bij dit recht moet u er voor zorgen dat de betrokkene makkelijk haar of zijn gegevens kan krijgen om die door te kunnen geven aan een andere organisatie, als men dat wil. Ook hebben mensen het recht over elke organisatie een klacht in te dienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens en is deze verplicht deze te behandelen.

Privacybeleidsplan, risico-analyse en aandachtfunctionaris

Als organisatie heeft u nu de plicht om u te verantwoorden over de manier waarop u alles hebt aangepakt. Het makkelijkst is door een privacybeleidsplan te maken, waar u alles in zet. U moet kunnen aantonen dat u volgens de AVG werkt. Het bijhouden van een verwerkingsregister hoort daarbij. Dus dat is een opsomming van alle activiteiten die binnen de kerk (of bij bewerkers buiten de kerk in opdracht van de kerk, zie bij 'wat is verwerken') plaatsvinden waarbij persoonsgegevens worden gebruikt.

Ook is het van belang om vervolgens een risico-inventarisatie te maken rond veiligheid. Hoe goed is het geregeld dat de gegevens alleen gebruikt en gedeeld worden door en met de bevoegde personen en instanties. Het is nog de vraag of ook een kerk verplicht een DPIA (Data Protection Impact Assessment) moet uitvoeren, maar hoe dan ook is het goed om vrijwillig de zaken goed in kaart te brengen. Als je alles bij elkaar optelt ligt het voor de hand om als College van Kerkrentmeesters een persoon te benoemen tot Aandachtsfunctionaris Privacy. Voor organisaties die 'veel persoonsgegevens' verwerken wordt het verplicht een functionaris voor gegevensbescherming (DPO: Data Protection Officer) aan te stellen. De vraag wat wordt verstaan onder 'veel' en of kerken deze verplichting zullen hebben, is nog niet beantwoord. Ook de verhouding tussen landelijke verplichting en plaatselijke verplichting moet daarin nog worden opgehelderd. Wij raden aan om als plaatselijk college op vrijwillige basis een aandachts-

functionaris aan te stellen. Die Aandachtsfunctionaris Privacy van uw gemeente kan dan de ontwikkelingen volgen, en deze vertalen naar maatregelen in en voor de eigen gemeente. Ook is hij of zij degene die ervoor zorgt dat de interne communicatie over dit thema in de gemeente op orde blijft.

Register voor 'datalekken'

Van belang is ook dat u goed onder de aandacht brengt bij ieder die met persoonsgegevens werkt, wat een 'datalek' is en wat er gedaan moet worden als dat aan de orde is. Een 'datalek' is eigenlijk alles waarbij gegevens ergens terecht komen waar ze niet horen. Dat kan gaan via een hack in de ledenadministratie, maar ook een maillijst in een CC-opsomming van een verstuurde mail, of een geprint adreslijstje van een club bij het oud-papier, een verloren usb-stick met de gegevens van Kerkbalans per adres, noem maar op. U moet datalekken bijhouden en bij een bepaalde omvang deze ook melden. De precieze verplichtingen om te melden (voor kerken en bij welke omvang) is nog niet helemaal uitgekristalliseerd, maar wel de verplichting om zelf al uw 'datalekken' in een register te gaan bijhouden.

Bewerkerovereenkomsten

Dan is van belang dat u met externe bewerkers van persoonsgegevens die u zijn toevertrouwd, goede bewerkerovereenkomsten¹ afsluit. Binnen de Protestantse Kerk is de vraag van belang hoe de verhouding is tussen het LRP van de landelijke kerk en de ledenadministratie van de plaatselijke kerk. Is de LRP een externe bewerkster? Uit het gesprek met vertegenwoordigers van de Dienstenorganisatie van onze Protestantse Kerk, waarvan u de neerslag elders in dit nummer vindt, maken wij op dat dit vooralsnog zo niet wordt gezien. Waar moet wel aan gedacht worden bij 'bewerker'? Denk bijvoorbeeld aan een Excel-bestand met adressen dat gaat naar de drukker van het kerkblad ter vervaardiging van adresdragers. Dan hebben we met een externe bewerkster te maken. Ook als u gegevens deelt met een administratiekantoor dat de salarisadministratie of de financiële administratie verzorgt, is het aan de orde.

Als organisatie heeft u nu de plicht om u te verantwoorden over de manier waarop u alles hebt aangepakt

¹ De terminologie loopt –ook in de officiële documenten– wat door elkaar, soms wordt gesproken van 'verwerkersovereenkomsten', soms van 'bewerkerovereenkomsten'. Wij kiezen voor het onderscheid: 'verwerken' is alles wat een organisatie ook zelf doet met persoonsgegevens, 'bewerken' slaat op alles wat externe partijen voor een organisatie in opdracht doet.

Toestemming regelen

Tenslotte: toestemming. Door de aanscherping van de privacyregels naar aanleiding van o.a. de komst van internet, komen zaken, die we tot nu toe in de kerk misschien vrij gewoon vonden en tamelijk achteloos deden, in een ander licht te staan. Denk aan het maken van foto's en die plaatsen op de site of de facebookaccount van de gemeente. Denk aan het vermelden van allerlei persoonlijke pastorale gegevens in openbare kerkbladen of op internet. Het uitgeven van een 'smoelenboek' of een gemeentegids waarin gedetailleerde gegevens van leden en meelevenenden van een gemeente staan vermeld. Hier moet allemaal kritisch naar gekeken worden. Zolang het gaat om 'interne' uitwisseling van gegevens, die ten doel hebben de gemeenschap van de kerk goed te laten functioneren, kan er best het nodige. Tegelijk is het de vraag of ieder die staat ingeschreven bij onze kerk zich daar wel van bewust is.

Plaatsing op publiek toegankelijke sites (dus niet achter een inlogknop, waarbij dan ook goed beschreven moet worden wie wel en niet inloggegevens mag ontvangen) of in publiek verkrijgbare uitgaven (gemeentegids die voor het grijpen ligt in de hal van de kerk, kerkblad waar ieder zich op kan abonneren ook buiten de eigen kerk), mag als het er op aan komt niet zonder de individuele toestemming van de betrokkenen.

In de AVG is vervolgens het vragen van toestemming 'streng' geregeld. Het moet uitdrukkelijk, eenvoudig, en individueel (dus niet per gezin of i.d.) gedaan kunnen worden (en dan ook door u worden vastgelegd, en periodiek worden herhaald). De toestemming moet ook

weer even makkelijk in te trekken zijn. Dus geen kleine lettertjes of impliciete toestemmingen (dus niet: 'als u niet reageert gaan wij er van uit dat...'). Het is dan de vraag of u dat voor de uitgave van een gemeentegids, of de vermelding van persoonlijke gegevens in een zondagsbrief of een kerkblad allemaal wilt gaan regelen. In ieder geval zullen we ons er in hebben te trainen om er bewuster mee om te gaan. We zullen de ontwikkelingen op dit vlak goed moeten volgen (taak voor de aandachtsfunctionaris). Met name die plekken waar makkelijke verspreiding aan de orde is (internet bijvoorbeeld) dienen we te gaan mijden als het gaat om vermelding van persoonsgegevens. Ook is het van belang juist op die plekken (uw website of facebook account bijvoorbeeld) goed en eenvoudig te vermelden hoe u met privacy omgaat (en dit ook weer te beschrijven in uw privacybeleidsplan).

Tenslotte

Op de website van de VKB vindt u vanaf half februari 2018, naast dit artikel ook een rubriek 'veel gestelde vragen' (zie kader voor voorbeelden), een korte checklist, en website-links naar nadere relevante informatie (zoals van de Autoriteit Persoonsgegevens).

(met dank aan mr. Bart Bouter, die bij de voorbereiding van dit onderwerp in onze redactionele werkgroep participeerde)

**Veel gestelde vragen, zie op de website van de VKB via:
www.kerkrentmeester.nl/kennisbank/communicatie**

Vragen als:

- Kunnen we nog een boekje met ledengegevens uitbrengen?
- Kunnen we nog pastorale berichten in het kerkblad plaatsen?
- Is het delen van persoonlijke gegevens op een beperkt toegankelijke internetpagina mogelijk (na de inlog)?
- Hoe informeren we alle leden en geregistreerden over ons vernieuwde privacybeleid?
- Wat zijn de sancties als we het niet op orde hebben?
- Hoe zit het met het publiceren van foto's?
- Hoe zit het met gegevens opslaan 'in the cloud'?
- Hoe zit het met de uitwisseling en vastlegging van pastorale gegevens tussen ambtsdragers, bezoekerwilligers etc, geheimhouding en privacy?